

U ime Boga

Jupek, Domagoj

Undergraduate thesis / Završni rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:798539>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i povijesti

Domagoj Jupek

U ime Boga

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Zlatko Đukić

Osijek, 2014.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. KRIŽARSKI RAT	5
3. KRIŽARSKE VOJNE NA BLISKOM ISTOKU	7
4. PRVI VAL, GODINA 1096.	8
5. ŽIDOVSKI PROGON TIJEKOM 1096.	10
6. DRUGI VAL, 1096. – 1097.....	12
7. POKRET DO KONSTANTINOPOLA	14
8. PUT DO SVETOG GROBA	15
9. HRVATI I KRIŽARI.....	19
10. ZAKLJUČAK	22
11. POPIS LITERATURE	23

SAŽETAK

Delegacija bizantskog cara, Alekseja Komnena stigla je 1095. do pape Urbana II. tražiti pomoć za nevolje u kojima se Bizant našao. Iste godine papa je sazvao sabor u Clermontu na kojem je pozvao plemiće, vitezove i ratnike da priskoče u pomoć svojoj kršćanskoj braći na Istoku. Papin je poziv prije svega bio usmjeren višim klasama, ali imao je snažan odjek i među svim slojevima društva na Zapadu. Razlozi su brojni i različiti. Papin poziv su širili putujući propovjednici među kojima je najpoznatiji bio Petar od Amiensu ili Petar Pustinjak. On je propovjedima poticao narod pa je pod njegovim vodstvom krenuo prvi val križarskih pohoda - gomila seljaka i sirotinje iz Francuske i Njemačke, koja je nošena vjerskim zanosom stigla do Konstantinopola. Prvi službeni pohod bio je daleko bolje organiziran, a predvodili su ga većinom mlađi plemićki sinovi od koji se najviše ističe Gotfrid Bujonski. Dolaskom u Konstantinopol postignut je dogovor križara s Bizantom o vraćanju osvojenih zemalja od Seldžuka pod vlast cara Bizanta. Križari su postigli željeni cilj – oslobađanje Jeruzalema, 1099. godine, ali su tijekom pohoda počinili strašne zločine nad stanovništvom, posebno židovskim. Križarima je osvajanje olakšano i tadašnjom razjedinjenošću muslimana, tj. svađom između Seldžuka i Fatimida. Od osvojenih područja križari su formirali križarske države – Jeruzalemsko kraljevstvo, kneževinu Antiohiju, grofovije Edessu i Tripoli.

Ključne riječi: križarski ratovi, križari, prvi križarski rat, Urban II., Gotfrid Bujonski

1. UVOD

U ovom radu govorit će se o Prvom križarskom ratu (1096. – 1099.) i oslobođenju Jeruzalema (1099.). Na temelju dostupne literature u kratkom poglavlju napravit će se osnovni pregled događaja do Prvog križarskog rata, odnosno događaja koji su utjecali na sam Rat. Nadalje, Prvi križarski rat raščlanit će se na dva *vala*, prvi pohod do Konstantinopola i drugi pohod do Jeruzalema. Kao temeljna literatura korištena je knjiga Christophera Tyermana *Božji rat* u prijevodu profesora Filozofskog fakulteta u Zagrebu Hrvoja Gračanina.

2. KRIŽARSKI RAT

Naziv križari potječe od znaka križa (lat. crucesignati) što su ga vojnici nosili na odorama obično na desnom ramenu. Niz ratova što su ih kršćani zapadne i srednje Europe na poticaj papa vodili od kraja 11. do u drugu polovinu 13. st. protiv Seldžuka, Fatimida i drugih islamskih dinastija i država za oslobođenje svetih mjesta u Palestini, posebice Kristova groba u Jeruzalemu, iz ruku muslimana. Do rata je došlo kada je pristup Palestini bio znatno otežan zbog turskih seldžučkih osvajanja polovice 11. st. u Maloj Aziji. Ti su ratovi započeli u doba kada je Katolička crkva, s papom na čelu, nastojala ostvariti duhovnu i svjetovnu prevlast u kršćanskom svijetu pa je radi toga poticala novi žar vjerske obnove među vjernicima.¹

Na crkvenim saborima u Piacenzi i Clermontu (1095.) papa Urban II. pozvao je na rat protiv muslimana za oslobođenje Jeruzalema, obećavši sudionicima oprost od svakoga grijeha. Njegov poziv spremno su prihvatili neki zapadnoeuropski vladari i velikaši, a potom i širi društveni slojevi zbog više razloga. Premda je u 11. st. u Europi započelo razdoblje opće demografske, gospodarske i političke obnove, niži društveni slojevi proživljavali su teško gospodarsko stanje i glad, a 1094. i 1095. europske je zemlje zahvatila pobje nepoznata epidemija (vjerojatno kuga), pa je pokušaj bijega iz takve stvarnosti bio sasvim razumljiv.²

Gospodarsko je stanje bilo dodatno otežano jer su Seldžuci i egipćani Fatimidi kočili trgovinu maloazijskog i sjevernoafričkog prostora s kršćanskom Europom. Na uspjeh ideje o križarskim ratovima utjecala je i kriza u Bizantskome Carstvu, koje nije bilo u stanju zaustaviti napredovanje Turaka Seldžuka u Maloj Aziji. S druge strane velika, ali unutar sukobima razdirana turska seldžučka država na Bliskom istoku, mogla se činiti lakim plijenom mogućem osvajaču. Osim toga, i kršćanske vojske su tih godina postizale velike uspjehe u ratovima protiv muslimana (oslobađanje Valencije 1094). Značajnu ulogu u pokretanju ratova imala je i zamisao o zaštiti mnogobrojnih hodočasnika na putu u Svetu zemlju od nasilja i samovolje bliskoistočnih mjesnih moćnika. Za pokretanje križarskih ratova odsudna je bila vjerska gorljivost, koja se na Zapadu javila nakon crkvenog raskola i stvaranja Katoličke crkve 1054. godine potaknuta reformnim pokretom u Crkvi za pontifikata pape Grgura VII. Od rata protiv islamskog Istoka svi su očekivali koristi. Svemu tomu treba dodati kako su nakon 1000. godine jačanjem unitarne

¹ Marko Kostrenčić, *Enciklopedija leksikografskog zavoda 1-7*, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb, 1955., str. 65.

² M. Kostrenčić, *Isto*, str. 66.

države, osobito francuski feudalci, kojima se moć neprestano smanjivala i ograničavala nastojali pronaći nova rješenja za svoj položaj. Godine 1096. započeli su prvi ratni pohodi naoružanih skupina, ali i dobro ustrojenih velikaških vojski. Među mnogobrojnim pohodima najpoznatija epizoda je o Prvom križarskom ratu i osvajanju Jeruzalema.³

³ M. Kostrenčić, Isto, str. 66.

3. KRIŽARSKE VOJNE NA BLISKOM ISTOKU

U ožujku 1095. u Piacenzi je zasjedalo vijeće sastavljeno od biskupa iz Francuske, Italije i Njemačke. Na vijeću je sudjelovalo i izaslanstvo bizantskoga cara Aleksija I. Komnena koje je zamolilo papu Urbana II. da kršćane za Zapadu potakne na obranu istočne crkve od Turaka koji su se našli pred samim Konstantinopola. Nakon zasjedanja vijeća papa kreće na putovanje Francuskom da potakne umove plemića i vitezova u svojoj domovini. Na putovanju je pristovalo mnogo kardinala i drugih visokih službenika Rimske Crkve.⁴

Presjedao je saborima u Clermontu (studenj, 1095.), Marmoutieru blizu Toursa (ožujak, 1096.) i Nimesu (srpanj 1096.). Dana 27. studenoga prvi put je s propovjedaonice pozvao okupljene vjernike na križarski rat. Vrlo brzo Papinom pozivu odazvalo se mnoštvo vjernika, Urban je pozivao na oslobodilački rat koristeći izraz koji je sigurno morao na poseban način odjeknuti u glavama crkvenih reformatora. U pozivu je naglasio dva cilja: oslobođenje stanovništva, tj. krštenih vjernika od muslimanske vlasti i njihove tiranije i oslobođenje samog Jeruzalema tj. Kristova groba. Jeruzalem je postao prvotnim ciljem pohoda i prije nego što je vojska krenula na put.⁵

⁴ Jonathan Riley-Smith, *Križarski ratovi*, Verbum, Zagreb, 2007., str. 23.

⁵ J. Riley-Smith, *Isto*, str. 24.

4.PRVI VAL, GODINA 1096.

Do vremena kad je Petar Pustinjak ušao u Koln 1096., na Veliku subotu, već su bile mobilizirane snage iz sjeverne i istočne Francuske. Petar je privukao nešto francuskih plemića i dragovoljaca iz gradova koje je posjetio. Mnogi su na njegovu četu gledali kao na hodočasničku nego vojnu. Početkom travnja, stigavši u Trier na Moselli zastrašio je mjesnu židovsku zajednicu da mu probavi zalihe. Iz Triera krenuo je u Koln gdje je bila velika židovska zajednica koja je tada već bila ucijenjena da podupre pohod Gotfrida Bujonskog. Petar je bio malen, karizmazičan lik, sposoban da kasnije osobno pregovara s bizantskim carem i mosulskim atabegom. Detaljnije novačenje posvetio je svećeniku Gottschalku koji je okupio petnaest tisuća novčane i vojno djelotvorne snage. Uređenost Petrove vojske u suprotnosti je s onim što je uslijedilo. U svibnju dozapovjednik Valter Sans Avoir dogovorio je s ugarskim Kraljem Kolomanom siguran prolaz i pristup trgovištima. Bizantske vlasti smatrale su Valtera saveznikom, kako bi spriječili pljačkanje teritorija opskrbile su ga hranom i dale pratnju do Konstantinopola kamo je stigao 20. srpnja 1096. da dočeka Petra.⁶

Car Aleksije je bio toliko susretljiv da to mnogo govori u njegovoj upletenosti u projekt. Aleksije je imao mnoge probleme u državi, naime 1095. Kumani preko Dunava prodiru na Balkan, u Srbiji je izravno na križarskom pravcu bilo nepravilno gdje je pokrenuta urota protiv Aleksija. Aleksije je odlučio što brže križare potisnuti u Aziju, da rizik smanji na najmanju mjeru. Kasnije je njegova kći Ana Komnena ustvrdila da je Car manje strahovao od od napada zapadnjaka nego od pobune zbog hrane.⁷

Vojska Petra Pustinjaka napustila je Koln 20. travnja brojeći 20 000 ljudi. Brzo prolazi kroz srednju Europu, prosječno prevaljujući 27 kilometara dnevno. Većina hodočasnika pješaci ili jahala, a Petar je bio na svom magarcu – hamajliji. Kod Regensburga vojska je priredila nasilno pokrštavanje židova na Dunavu. Zauzeli su ratoboran stav prema svakome tko bi im stao na put. Tome svjedoči pljačka Zemuna zbog razmirica oko opskrbe. Uz još nekoliko manjih problema Petar je krenuo prema Sofiji, kod Sofije susreo se s Aleksijevom oružanom pratnjom koja ga je požurivala prema Konstantinopolu. Bitka kod Niša stajala ih je gotovo trećine snaga, izgubili su kontrolu nad mladim ljudima. Iscrpljujući marševi, nesigurna opskrba hranom, strani teritorij i

⁶ Christopher Tyerman, *Božji rat*, Biblioteka naslijeđe, Zagreb, 2010., str. 100.

⁷ C. Tyerman, Isto, str. 101.

narod zagadili su početni idealizam. Ipak 1. kolovoza stižu u Konstatinopol, nakon pet mjeseci putovanja i 1600 kilometara od prvog okupljanja hodočasnika u Ile de France.⁸

Petar je uspostavio bazu kod Kibota u Nikomedijskom zaljevu na Maramornom moru. Izbijali su česti sukobi s Turcima Seldžucima čija je prijestolnica Nikeja bila udaljena samo 40 kilometara od baze. Opljačkali su Nikeju, a jedna četa Nijemaca i Talijana produžila je još dalje i zauzela dvorac kod Kserigordo u blizini Nikeje. Seldžuci su ih uhvatili u zamku i poubijali. Većina vođa vojske među kojima je bio i Valter Sans Avoir i većina drugih vođa kod Kibota bili su protiv osвете za spomenuti poraz kod Kserigorda, ali je pučki zahtjev našao svog vođu u Gotfridu Burelu. Turci su u nekoliko minuta pregazili tabor u Kibotu, a poginuo je i Valter Sans Avoir.⁹

Petrova uloga vođe bila je završena. Njegov doprinos, vojno beznačajan, pokazao je da putovanje na Istok nije bio pucanj prazno. Njegove su se čete mjesecima držale na okupu pokazujući sposobnost da prežive unatoč raznim poteškoćama s opskrbom. Tragičan poraz vojske u Aziji pokazao je što je potrebno za uspjeh: ujedinjeno vodstvo, znatan broj vitezova, poštivanje neprijatelja i povrh svega, prikladna i sigurna opskrba hranom. Neuspjeh se na neki način doimao skromnim uspjehom u usporedbi sa sudbinom drugih velikih križarskih skupina koje su iz Porajnja krenule u proljeće 1096. godine. Gottschalkovu vojsku uništio je Koloman u zapadnoj Ugarskoj. Svaka sljedeća križarska vojska činila se manje discipliniranom, željnom pljačkanja, zaplijene trgovišta i izluđvanja mjesnog stanovništva.¹⁰

⁸ Ivo Goldstein, Borislav Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi liber, Zagreb, 2006., str.247.

⁹ I. Goldstein, B. Grgin, Isto, str. 248.

¹⁰ C. Tyerman, Isto, str. 103.

5. ŽIDOVSKI PROGON TIJEKOM 1096. GODINE

Židovi iz sjeverne Europe imali su udjela u gospodarskom rastu u jedanaestom stoljeću, osobito u obnovi gradskoga života. Uspostavljale su se mnoge mjesne židovske zajednice u Rouenu, Kolnu, Mainzu, cvale su pod zaštitom mjesnih vladara željnih unapređivanja trgovine. Židovi su često bili mete pljačke. U svibnju 1096. čete grofa Emnicha napale su židove u Speyeru, mnogo židova je ubijeno, neki su pobjegli u okolna sela, primili krštenje i vratili se pod biskupovom zaštitom. Dva tjedna kasnije Emnich je stigao u Worms, židovi koji su se našli u njegovoj četvrti poubijani su. Oni koji su utočište potražili oko biskupskog dvora nešto kasnije opkoljeni su i poubijani.¹¹

Uništenje židova u Mainzu privuklo je veliku pozornost i kasnije je židovskom slušateljstvu bilo predstavljeno kao uzor hrabrosti u doba progona i svetog mučeništva. Mainz je bio veliko židovsko središte. Isticali su se u trgovini, a glavni rabin bio je u dobrim odnosima s nadbiskupom i priznat od cara. Potkupili su nadbiskupa i pokušali Emicha isplatiti zlatom, ali nije im uspjelo. Emich je pljačkao dva dana, a nadbiskup je prekršio dogovor i pobjegao. Količina plijena koju je prikupila Emichova četa nije poznata, a poginulo je oko tisuću židova.¹²

Emnich je nakon Mainza krenuo prema Kolnu, no tada je lekcija već bila naučena. Židovi su pobjegli po okolici i zatražili zaklon kod prijatelja kršćana. Spaljena je sinagoga, ali gubici među židovima bili su mali. Pljačkaška četa dalje je krenula prema Ugarskoj. U srpnju im je zabranjen ulaz u Ugarsku kod Wiesselberga gdje su i nenadano potučeni u jurišu weisselberške posade. Francuski plemići vratili su se na Zapad, a Emnich kući. Svibanjski progon nije prestao ni nakon Emichova odlaska, napadi su se u lipnju proširili i do Metza.¹³

Pohod Emnicha od Flonheima protiv židovskih zajednica bio je promišljen, retorika vjerska, a motiv je mogao biti financijski. Za vođe poput Emicha, gotovina je značila moć i autoritet. Križari u Rouenu smatrali su da je besmisleno da ratuju protiv Božjih neprijatelja na istoku kad su pred njihovim očima židovi, od svih rasa najneprijateljska prema Bogu zabilježio je Albert iz

¹¹ C. Tyerman, Isto, str. 105.

¹² C. Tyerman, Isto, str. 106.

¹³ C. Tyerman, Isto, str. 107.

Achena, njemački kritičar plemenitog podrijetla. Židovi su vjerovali da je pobuda napadača vjerska. Židovi su neprijatelji Crkve zato što su ubili Krista. Hebrejske kronike o progonima slažu se o osveti zbog razapinjanja Krista. Tako su se na neki način mješavina pučke vjerske promidžbe i pohlepa za materijalnim udružile i načinile odvratnu mješavinu ubijanja i bogomoljstva.¹⁴

¹⁴ C. Tyerman, Isto, str. 107.

6. DRUGI VAL, 1096. – 1097.

Neuspjesi i ispadi skupina bili su uzroci pdcjenjivanja, prezira i podsmijeha, ali su jedva utjecali na popularnost projekta. Do datuma koji je Urban II. odredio za polazak, 15. kolovoza 1096. sva su tri njemačka pohoda propala, čete Petra Pustinjaka uništene. Ipak Urban II. nije se još vratio u Italiju i novačenje je dobivalo zamak diljem zapadne Europe. Papa je izrazio zabrinutost zbog vojačenja bez reda i razlike, osobitno mladih muževa nestrpljivih da se krene. Do kraja godine na kopnu i na moru 60 000 ljudi krenulo je na istok. Odlazak je bio svečani trenutak uz velike obrede opraštanja.¹⁵

Prvi zapadnjački feudalac koji je krenuo na Jeruzalem bio je brat Urbana II. kojeg je sam ekskomunicirao u Clermontu. Grof Hugo od Vermandois bio je mlađi brat Filipa I. Debelog. Hugo je djelovao kao magnet na neke bratove videće vazale, među kojima su bili i kraljev konstabl (Walo od Chaumont-en-Vexi-na) i senešal (Gilbert od Garlandea). Putovao je kroz Italiju, gdje je možda dobio papin stijeg i blagoslov. Pridružila mu se četa francuskih plemića iz spomenute vojne Emnicha od Flonheima. U listopadu prelaze Jadran, Huga su nakon sramotnog brodoloma grčke vlasti zadržale u kućnom pritvoru, a kasnije je otpraćen do Konstatinopola.¹⁶

Pred Božić 1096. putem Petra Pustinjaka uputio se Gotfrid Bujonski, vojvoda Donje Lotaringije i Nizozemlja. Osim što je iznuđivao novac od od porajnskih Židova, prodao je i neka imanja kako bi prikupio sredstva za svoj pohod. S njim su putovala dva buduća kralja Jeruzalema, njegov brat Balduin i rođak Balduin gospodar Le Bourcq. Početkom studenog stiže na bizantsku granicu gdje se pogađa oko namirnica. Bizantinci su mu duž puta pripremili velika skladišta namirnica. Gotfrid se kao potomak Karla Velikog ponašao kao da je jednak caru što ga nije omililo u očima cara Aleksija. Uz male skuobe, Aleksije je postao njegov pokrovitelj i pomogao da njegova vojska do kraja veljače 1097. pređe preko Bospora.¹⁷

Boemud Tarentski bio je jedan od najkontroverzniji vođa Prvog križarskog rata. Od svih preživjelih vrhovnih zapovjednika, samo se on nije pridružio u pohodu na Jeruzalem. On je tada

¹⁵ I. Goldstein, B. Grgin, Isto, str.250.

¹⁶ C. Tyerman, Isto, str. 110.

¹⁷ C. Tyerman, Isto, str. 111.

smatrao da je osiguranje vlasti u Sirijskih Antiohiji puno važnije. Godine 1099. pokušat će za sebe na Balkanu stvoriti kraljevstvo nauštrb Bizantskog Carstva. Psihologija križarskih vođa ne može se rekonstruirati. Svaki od njih može biti prikazan s više pohlepe ili manje pobožnosti od drugih. Primjerice Rajmod Tulusiki čija je vjernička iskrenost bila naširoko privaćena pokazao se smutljivim i hirovitim u potrazi za istočnom kneževinom. Gotfrid Bujonski prihvatio je moć i zemlju kad su mu 1099. bili ponuđeni. Treba obratiti pozornost da je opis primjerice Boemuda preuzet iz *Aleksijade* Ane Komnene, Aleksijeve kćeri što je prilično varljiv izvor informacija i ne može se biti siguran u točnost istih. Pouzdano znamo tek da je njegova vojska brojala od 3500 do 4000 ljudi. Kasno u listopadu 1096. Boemundova vojska prelazi Jadran iz Barija do obale Epira, zatim putuju do Konstatinopola šest mjeseci. U travnju 1097. stiže u Konstantinopol i priseže na vjernost caru Aleksiju.¹⁸

Raimond Tuluski stigao je u Konstantinopol krajem travnja 1097. Njegova je vojska možda bila najveća i najbolje opskrbljena. Posljednja vojska koja je došla u biznatsku prijestolnicu sastojala se od čet koje su vodili Robert Normandijski i njegov šurjak Stjepan Bloiski. Vojvoda Robert zaslužio je blistavu slavu na križarskom pohodu odigravši veliku ulogu u ključnim okršajima kod Dorilea, Antohije, Jeruzalema i Askalona. Godine 1098. stječe kontrolu nad glavnom sirijskom lukom Latakijom.¹⁹

¹⁸ Steven Runciman, *The First Crusade*, Cambridge University Press, London 2004., str. 175

¹⁹ S. Runciman, Isto, str. 180.

7.POKRET DO KONSTANTINOPOLA

Pregovori između Aleksija i vojnih vođa jeruzalemskog pohoda činili su os oko koje su se okretale marav i buduća percepcija pohoda. Aleksije je želio iskoristiti zapadnjake kako bi iskoristio podjele među Turcima iz Male Azije i Sirije radi uspostave određene razine bizantske kontrole, a da ne riskira puni angažman vlastite vojske. Aleksije je morao potaknuti predodžbu kako dijeli križarske strateške ciljeve dok je zapravo bio zainteresiran da pokopa moć Seldžuka u Anadoliji i otvori čvrste političke komunikacije s naklonim Armenicima u Siriji. Aleksije je mudrom politikom dočekivao križare, davao im darove i hranu kako bi ih umilio za neke svoje ciljeve. Jedini vid grčke formule koji je podbacio bila je nesposobnost većine zapadnjaka da postanu Bizantincima. Iako su se oni mogli usuglasiti oko uzajamnog koristoljublja u pogodbama u Konstantinopolu postojao je temeljni rascjep u težnjama. Kad se Aleksije uvjerio da će križari doživjeti poraz kod Antiohije u lipnju 1098. uklonio je vlastitu vojsku iz opasnosti. Za križare je to bila izdaja gospodara koji se zakleo da će im pomoći. Nikeja je usporokos Aleksijevoj odsutnosti vraćena pod carevu kontrolu nakon što je osvojena u lipnju 1097. Unatoč svim problemima, iscrpljenosti četa, optimizam je i dalje bio na vrhuncu. Stjepan Bloiski napisao je 24. lipnja 1097. svojoj ženi iz Nikeje da se nada ulasku u Jeruzalem već za pet tjedana.²⁰

²⁰ C. Tyerman, Isto, str. 120.

8.PUT DO SVETOG GROBA

Nikeja se predala 19. lipnja 1097. godine. Osvajanje seldžučke prijestolnice bilo je veliko postignuće za *Božju vojsku*. Nakon Herakleje gdje su naišli na prvi veći vojni otpor nakon Nikeje velika se vojska podjelila. Ta je odluka pokazala svijest o regionalnim političkim uvjetima, tamošnjoj geografiji i topografiji, diplomatskim mogućnostima i izgledima za zajedničku i osobnu dobit. Jedan dio vojske pod vodstvom Tankreda i Balduina Bulonjskog materijalno je pomogao napad na Antiohiju i zaštiti zapadnjačkih interesa u Siriji. Glavina vojske krenula je prema sjeveru od Herakleje prema Cezareji. Marš od Herakleje do Antiohije trajao je oko mjesec dana. Skrenuli su s glavnog puta kako bi prvo osigurali zaleđe Antiohije, tj. potakli potporu armenskih kršćana. Također je osvojen strateški važan grad Artah koji je nadzirao istočne prilaze Antiohiji. Balduin skreće istočnije prema Eufratu, stiže do Tell-Bašira gdje tamošnji Armenci proglašavaju za svog gospodara. Na poziv armenskog vladara Edese pomaže mu u borbi protiv Kerboge Mosulskog koji je pripremao golemu vojsku za oslobođenje Antiohije. Tim činom Balduin postaje ključni čovjek u opsadi Antiohije. Zadržao je Kerbogu čak tri tjedna te je stigao u Antiohiju prekasno, jedan dan nakon što su križari već ušli u grad.²¹

Opsada Antiohije od listopada 1097. do lipnja 1098. zasigurno je najveća, najglasovitija bitka, središnja epizoda Prvog križarskog rata. Posada Antiohije bila je skromna, možda samo nekoliko tisuća ljudi, ali opseg bedema obuhvaćao je gotovo dvanaest kilometara. Uloga Antiohije bila je jednako toliko politička koliko vojna ili logistička. Aleksije je unajmio zapadnjačke vojske *da prošire granice Bizantskog Carstva* posebice na sjevernosirijsku kneževinu osnovanu u Antiohiji koja je potkraj sedamdesetih i početkom osamdesetih godina jedanestog stoljeća djelovala kao poluautonomna tampon-zona između Bizanta i Seldžuka. Grčke Planove za Antiohiju nadopunjavale su ambicije i potrebe zapadnjaka. Nastavljeni su pregovori s fatimidima u Egiptu. Sporazum s Egipćanima smanjio bi plijen u južnoj Siriji i Palestini, čime bi iskorištavanje sjeverne Sirije postalo hitno i potrebno. Opsada Antiohije niti jednom u sedam mjeseci nije uspjela blokirati grad. Tek su u ožujku 1098. uspjeli zapriječiti mostna vrata koja su vodila do ceste prema luci Sv. Simeona, bila zapriječena gradnjom jednog od tri potpornja. Vojska je počela umirati od gladi, čak je i Beomund razmišljao da napusti pothvat. Da bi se suprostavio padanju morala papin je izaslanik Ademar Lepuyski uspostavio u siječnju pokornički most, molitve posredovanja, procesije i davanje milodara za svjetovnjake, a

²¹ C. Tyerman, Isto, str. 126.

svećenici su slavili mise i pjevali psalme. Vojska je mala stalan dotok pojačanja iz Italije, Engleske i Danske.²²

Zahvaljujući Boemundovoj taktici i discipliniranoj povezanosti na bojno polju, spasilačka je vojska Ridvana Alepskog bila 8. velječe 1098. teško poražena kod antiohijskog jezera nekoliko kilometara sjeveroistočno od grada. Sudbina križarskog pohoda ovisila je o slučaju i vještini u borbi. Pobjeda nad Ridvanom privremeno je učvrstila odlučnost kršćana a dolazak jedne engleske flote početkom ožujka omogućio je da se grad još jače blokira.²³

U proljeće 1098. mosulski je atabeg Kerboga okupio velik savez protiv zapadnjačkih zavojevača čak iz Damaska, Anadolije i sjevernog Iraka. Njegov je savez sadržavao elemente neprijateljstva prema egipatskim Fatimidima i Ridvanu Alepskom, kao i zapadnjacima i njihovim armenskim saveznicima. Vijesti o približavanju Kerbogine goleme vojske doprle su do opsjedatelja Antiohije potkraj svibnja kad je ta vojska bila udaljena samo nekoliko dana hoda. Iako su bili dobro obaviješteni o diplomatskim nastojanjima da ih se istjera, svaki je pokušaj oslobađanja zapadnjake iznenadio. Legendarno obilježje tolikih neočekivanih događaja tijekom Prvoga križarskog rata nije tako očigledno koliko u pripovijesti o tome kako su Boemud i Firuz, armenski odmetnik u Antiohiji surađivali kako bi omogućili križarima da 1098. prodru kroz gradske zidine do točke pod izdajnikovim zapovjedništvom. Element iznenađenja poharao je civilno stanovništvo koje se probudilo u metežu i uz zvukove pokolja.²⁴

Pad Antiohije bio je odraz sve veće samodiscipline i žilavosti zapadnjačke vojske negoli bilo kakve vojne snalažljivosti ili tehnološke nadmoći. Bez idealizma cijeli bi pothvat odavno propao. Početkom lipnja Kerboga stiže u Antiohiju, okružio je grad u kojem je ostalo 30 000 zatočenih križara. Tada je do izražaja ponovno došla fanatična vjera križara. Moral se brzo podigao jer su se mnogim križarima ukazivali sveci. Ukazanja i čuda oblikovala su težnje gomile vojnika i hodočasnika. Sve je to pridonijelo zapanjujućoj pobjedi 28. lipnja 1098. protiv Kerbogine vojske. Kerbogin poraz potaknuo je muslimansku posadu u citadeli na predaju. Kao i u slučaju Konstantinopola nastaju problemi oko preuzimanja vlasti i podjeli plijena. Antiohiju je

²² C. Tyerman, Isto, str. 128.

²³ S. Runciman, Isto, str. 266.

²⁴ S. Runciman, Isto, str. 268.

svojatao Boemund u veliku potporu nekolicine kneževa dok je Raimond svoje ambicije skrivao pod krinkom ne kršenja sporazuma s Aleksijem.²⁵

Nekolicina kneževa poslala je u rujnu pismo Urbanu II. da osobno preuzme pohod. Kerbogin poraz pomogao je Fatimidima da u srpnju 1098. od svojih saveznika Ortokida ponvno osvoje Jeruzalem. Do kraja veljače Gotfrid Bujonski i Robert Flandrijski sastali su se na obali kod Latakije, da promotre razvoj događaja na jugu. Gotfrid se postavio na čelo pučkog pokreta. U svibnju Gotfrid je digao opsadu Arkaha i krenuo prema Tripoliju poveo je sa sobom mnoštvo Provansalaca i okončao je prividni savez s Bizantom. U tom se trenutku vraćaju poslanici s već spomenutih pregovora s Fatimidima iz Egipta. Prijedlog Ial-Afdala je da nenaoružani kršćani dobiju pravo na neograničen pristup Jeruzalemu. Taj prijedlog bio je neprihvatljiv za kršćane, nakon što je pukao savez s Bizantom ne postoji pobratimski krišćanski vladajući stalež u crkvi li u državi kome se mogu povjeriti sveta mjesta.²⁶

Božja vojska napušta Tripoli s jedinim ciljem pred očima: Osvojiti Jeruzalem u što je moguće kraćem roku, utrka s vremenom i egipatskim protunapadom. U samo 23 dana prevalila je tristo kilometara do Jeruzalema. Dogovor je postignut s Bejrutom i Akrom. Tir, Haifa i Cezareja nisu predstavljali nikakvu zapreku dok je Sidon pružio mali otpor. Fatimidi su napustili Jaffu, luku najbližu Jeruzalemu. Popeli su se šestog lipnja na Judejska brda prema Jeruzalemu i podigli tabor kod Kubeibe, šesnaest kilometara od Svetog grada. Te večeri zauzet je Betlehem. U utorak 7. lipnja kršćanska je vojska brojeći manje od četrnaest tisuća vojnika stigla do zidina Jeruzalema. U prvom neuspjelom napadau Povansalci uopće nisu sudjelovali. Nakon dolaska genovljanskih mornara koji su se 17. lipnja pojavili kod Jaffe s velikom količinom drvene građe i inženjerima koji su izgradili opsadne kule rat je krenuo u križarsku korist.²⁷

Konačan nastraj na Jeruzalem koji je počeo 13. srpnja bio je očajnički potez. Napadi su počeli na dvije bojišnice: kod Sionskih vrata i sjeveroistočni kut zidina. Gubici su bili veliki, stradala je četvrtina zapadnjačke vojske. Nakon što su uspjeli ući u grad malo tko je bio pošteđen pokolja. Židovi su bili spaljeni u sinagogama. Muslimani su svi odreda bili sasječeni na komade ili polako mučeni na vatri. U arapskim kronikama navodi se brojka od 70 000 stradalih.²⁸

²⁵ S. Runciman, Isto, str. 271.

²⁶ C. Tyerman, Isto, str. 141.

²⁷ C. Tyerman, Isto, str. 132. – 134.

²⁸ I. Goldstein, B. Grgin, Isto, str.253.

Gotfrid Bujonski, jedini veliki vođa koji je želio ostati na Istoku izabran je svjetovnim vladarom Jeruzalema. Otkriće jeruzalemske relikvije pravog Križa predstavljalo je za križare fizički znak ispunjenja njihovog putovanja. To je odigralo glavnu ulogu u vjerskom obredu, vojničkom prikazivanju i političkoj ikonografiji novog kršćanskog Jeruzalemskog kraljevstva.²⁹

²⁹ J. Riley-Smith, Isto, str, 26.

9. HRVATI I KRIŽARI

Hodočašćenje u Svetu Zemlju bila je pojava koja je zacijelo bila poznata Hrvatima prije nego se i naslućivalo pokretanje naoružanih pohoda Zapadnog kršćanstva. Poznat je slučaj opata Gerarda (kasnijeg sveca) iz 1022. čiji je naum da otplovi u Palestinu bio onemogućen lošim vremenom, pa se morao neplanirano zadržati u Zadru. Prvi križari krenuli su u jesen 1096., a kretali su se u tri kolone. Provansalske križare predvodio je tuluški grof Raimond IV. od Saint-Gillesa te biskup Adhemar od Le Puya - od pape imenovan kao vođa pohoda. Grof Raimond potjecao je iz obitelji koja je već generacijama sudjelovala u borbama protiv Maura na Iberskom poluotoku. Na tom području protiv istih protivnika stekao je i on bogato ratno iskustvo, a u to doba bio je već starije dobi. Osim toga, papa Urban jedino je s njim raspravljao o pohodu te je i time stekao određeni ugled. Krenuvši na put, poveo je i svoju suprugu Elviru, aragonsku kraljevnju, i svog sina Bertranda, a pratio ga je i niz velikaša. Biskup Adhemar već je prije desetak godina bio u Svetoj Zemlji, sada je kao papin legat pratio vojsku zajedno s Guillaumeom, biskupom Orangea, te svojom braćom, Francoiseom-Lambertom od Peyrina i Guillaumeom-Huguesom od Monteila.³⁰

Iz zapisa križarskog očevidca Raimonda od Aguilersa, i kasnijeg kroničara nadbiskupa Guillaumea Tirkoga, zna se da je ova križarska vojska, praćena od skupina običnih hodočasnika, prošla kroz Hrvatsku cijelom njezinom dužinom od Istre, odnosno Trsata, do Senja, pa kroz unutrašnjost do granice s Dukljom kralja Bodina. Sigurno je da je prvi dio njezina itinerara do Like pratio glavne rimske ceste, ali dalji pravac kretanja teško je rekonstruirati, iako se nameću dvije moguće varijante. Zna se da križari nisu bili u Kninu, a nisu bili ni u jednom primorskom gradu. Budući da je iz kroničarskog pričanja očito, da im Hrvati nisu htjeli dati vodiče, moguće je da su Raimond i Adhemar iz Senja dospjeli u okolicu današnjeg Bihaća. Dalje su nastavili preko Glamočkog polja na Livanjsko polje, a onda su negdje između Trilja i Imotskog izišli na rimsku cestu kojom su preko današnje Hercegovine stigli u Duklju. Druga vjerojatnija varijanta jest da su iz Senja nastavili preko Like, a onda slijedeći rimsku cestu prešli Velebit, te kod ostataka rimskoga Burnuma (jugozapadno od Knina) pregazili Krku i produžili na jugoistok do Trilja, dalje pružanje rimske ceste dovelo ih je u Duklju.³¹

³⁰ Krešimir Kužić, *Hrvati i križari*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2003., str. 23.

³¹K. Kužić, Isto, str. 24.

Poznato je da rimske ceste nisu bile građene da izravno povezuju naselja, nego da omogućе lako i brzo povezivanje centara s provincijom. Sukladno tome, pet glavnih cesta zrakasto je izlazilo iz Salone u unutrašnjost, a samo je jedna magistralna cesta vodila dužobalnim gorskim zaleđem. Stoga bi i to mogao biti razlog mimoilaženja hrvatskih središta. Konačno, i loše stanje cesta moglo je uvjetovati spomenuto nesnalaženje križarske kolone. Zasigurno je da je teren kojim su se probijali bio za Provansalce neuobičajeno šumovit, a uz to nije bio priveden poljodjelstvu onoliko koliko je to bilo u njihovoj domovini. Zima, kamenita brda i loši putovi nisu bile jedine nevolje koje su otežavale pohod - opće izbjegavanje kontakta, te napadi na odvojene hodočasničke kolone, dodatno su zagorčavali križarima put kroz Hrvatsku.³²

Raimond IV. od Saint-Gillesa nemilosrdnim je kažnjavanjem - kopanjem očiju, odsijecanjem ruku i nogu zarobljenih Hrvata - zacijelo ostavio u izuzetno lošoj uspomeni križem označene vojnike Prvog pohoda, a zbog takvih teškoća iduće križarske vojske nisu se usuđivale prolaziti planinskom Hrvatskom. Razlog tolikog nepovjerenja Hrvata možda je bio potaknut i lošim iskustvom iz pohoda ugarskog kralja Ladislava, koji je nekoliko godina ranije prodro u Hrvatsku. Prema nekim procjenama u križarskoj posadi je bilo oko 10.000 osoba, od toga oko 3000 vojnika. U svakom slučaju, u tadašnjim anarhičnim hrvatskim prilikama, niti se za toliki broj putnika mogla osigurati usputna opskrba, niti su nekakve hrvatske vojne snage mogle spriječiti ili regulirati prolaz križara. Za razliku od tih neugodnih iskustava, koje nam prenosi Raimond de Aguilers, gradovi Trogir i Split, doduše pod mletačkim pritiskom, ustupanjem brodova potpomogli su križarske operacije na obalama Svete Zemlje, u kojima je 1100. godine oslobođena Jaffa. Usput su se Mlečani poslužili tim brodovima u suzbijanju svojih trgovačkih takmaca Pizanaca. Nešto kasnije, dolinom Drave od Varaždina pa do Osijeka, te dalje kroz Srijem, prošla je zasebna križarska skupina iz Burgundije.³³

Potpuno nezabilježena u hrvatskoj historiografiji ostala je križarska skupina koju je vodio norveški kralj Sigurd Jeruzalemski. Nakon što je svojim brodovima oplovio Europu, neko je vrijeme boravio kod svojih *rođaka*, južnoitalskih Normana. Nakon borbi u Svetoj Zemlji, 1111. godine uputio se u domovinu kopnenim putem preko Konstantinopola. Iako to nije navedeno, on je u svom proputovanju preko *Panonije* u Njemačku, gdje se u Passauu sreo s carem Heinrichom V., morao proći Srijemom i istočnom Slavonijom. Dalmatinski gradovi ponovno su 1123. godine dali svoje brodove i mornare za flotu dužda Dominika Michielija

³² K. Kužić, Isto, str. 25.

³³ K. Kužić, Isto, str. 27.

kojom je on pomagao križare u Svetoj Zemlji pri osvajanju Tira. Ovaj put je pružen otpor traženjima Mlečana, pa je u odlasku nemilosrdno opljačkan Trogir, a dvije godine kasnije, na povratku, srušen je i Biograd.³⁴

³⁴K. Kužić, Isto, str. 27.

10. ZAKLJUČAK

Uspjeh vojski što ih je sazvao Urban II. nije bio ni neizbježan ni nevjerojatan. Nakon gotovo katastrofe 1097. godine glavni pohod je bio izveden uz sve veću povezanost i vještinu. Prvi je križarski rat bio vojno i politički primjer dosljednog srednjovjekovnog ratovanja tj. djelotvorne vojske ne nužno ogromne brojčane premoći koja djeluje na ratištima daleko od kuće. Politički kaos na Bliskom istoku uskratio je kršćanima jedinstvenog protivnika. Važno je napomenuti da se priča o Prvom križarskom ratu i osvojenju Jeruzalema (1095. – 1099.) temelji na skućenoj historiografskoj tradiciji, koja može, ali i ne mora otkrivati što je tada bilo od veće ili od manje važnosti. Stoga svaki povijesni prikaz može biti provizoran.

11.POPIS LITERATURE

1. Goldstein, Ivo, Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi liber, Zagreb, 2006.
2. Kostrenčić, Marko, *Enciklopedija leksikografskog zavoda 1-7*, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb, 1955.
3. Kužić, Krešimir, *Hrvati i križari*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2003.
4. Riley-Smith, Jonathan, *Križarski ratovi*, Verbum, Zagreb, 2007.
5. Runciman, Steven, *The First Crusade*, Cambridge University Press, London 2004.
6. Tyerman, Christopher, *Božji rat*, Biblioteka naslijeđe, Zagreb, 2010.